

Het ideale evenwicht

Er heeft zich de afgelopen drie decennia een kleine revolutie voltrokken: vrouwen hebben massaal de arbeidsmarkt betreden. Dat is een mooie ontwikkeling. Veel vrouwen zijn nu hoger opgeleid en vinden net als mannen voldoening in hun werk. Tegelijk hebben wij de gevolgen van deze revolutie nog niet verwerkt – in ons denken niet, en in ons beleid al helemaal niet. Dit tekort heeft grote gevolgen. Het krijgen van kinderen wordt steeds vaker uit- en afgesteld, het combineren van arbeid en zorg is een moeizaam verhaal, en de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen op de arbeidsmarkt duurt voort. Het is de hoogste tijd dat we de revolutie wél verwerken. De oplossing die de beste kansen biedt om een trendbreuk te forceren is een verlaging van de werkweek naar 30 uur.

Het traditionele kostwinnersgezin behoort langzamerhand tot het verleden. Hierin werden arbeid en zorg op een heldere maar zeer ongelijke wijze verdeeld over beide partners. In plaats daarvan vormen sommige huishoudens nu een tweeverdienersgezin, waarin beide partners fulltime werken. De grootste groep Nederlanders opteert voor het anderhalfverdienersgezin. Daarin werkt de vrouw wel, maar beperkt: de meesten rond de twintig uur per week.

Als gevolg van het feit dat beiden werken, loopt de 'combinatiedruk' voor gezinnen – en vooral voor vrouwen – steeds hoger op. 'Het spitsuur van het leven', heet dat beeldend. Uit onderzoek blijkt dat het vooral voor de vrouwen die meer dan 30 uur werken bar is. Tweederde van hen onderschrijft de stelling 'Ik heb het eigenlijk altijd te druk' en slechts een kleine meerderheid meent voldoende tijd aan haar kinderen te besteden. Frappant is dat van de fulltime werkende vrouwen met kinderen de overgrote meerderheid minder blijkt te willen werken, terwijl degenen met een klein deeltijdbaantje het liefst méér zouden willen werken. Het evenwicht is nog niet gevonden.

Uitstervende straten

Een ander probleem dat onlangs veel aandacht kreeg, is het lage geboortecijfer door het uitstel van kinderen. Er worden veel minder kinderen geboren dan vroeger, mede doordat vrouwen zwangerschap langer uitstellen. In een tijd van vergrijzing is dit probleem natuurlijk extra pregnant. Kinderen vertegenwoordigen een 'publiek goed'. Is de volgende generatie niet voldoende talrijk, dan heeft de hele samenleving een onoverkomelijk probleem. In sommige Europese landen is het geboortecijfer nog lager, maar Nederland heeft bepaald geen reden zich op de borst te kloppen. Dit is overigens volstrekt niet alleen een economisch probleem. Sociologe Christien Brinkgreve benadrukte het sociale belang van kinderen onlangs op haast poëtische wijze toen zij sprak over „de behoefte aan continuering van de eigen familie en de eigen geschiedenis, het vitaliserende en vernieuwende effect van kinderen, de treurigheid van uitstervende straten, maar ook het contact met de eigen kinderlijke emoties”.

Ten slotte is er de emancipatie van vrouwen. Hier gaat het om gelijkwaardige carrièreperspectieven en de mogelijkheid om economisch zelfstandig te zijn. Omdat de meeste vrouwen eieren kiezen voor hun geld en kiezen voor een

deeltijdbaan, belanden ze binnen hun bedrijf of organisatie bijna altijd op de *slow track*. Ze worden daar door mannelijke collega's en kinderloze seksegenoten op de *fast track* voorbijgestreefd. Recent onderzoek bevestigde nogmaals dat de carrière van vrouwen (ondanks de nieuwe levensloopregeling) veel schade lijdt door tijdelijke onderbrekingen en de keuze voor deeltijdwerk. Ook als ze weer voltijds zijn gaan werken nadat de kinderen de deur uit zijn.

Werk, werk, werk

Wat is nu de dominante reactie van de beleidsmakende elite op dit complex aan problemen? Kort gezegd: werk, werk, werk. Dat betekent: kinderopvang, kinderopvang, kinderopvang. De discussie gaat alleen nog over wie dat betaalt: de ouders zelf, de werkgever of de belastingbetaler. Dit is een armzalige discussie, die de meest fundamentele keuze al vooronderstelt: een verhoogde arbeidsparticipatie van zowel mannen als vrouwen tot idealiter twee fulltime banen – ieder grofweg veertig uur per week. De opvoeding kunnen we dan uitbesteden aan de markt.

Maar laten we het eens hebben over dat werk. Sommigen klagen dat kinderen door de pleitbezorgers van kinderopvang 'geïnstrumentaliseerd' worden. Zij dienen zich maar te schikken naar de ambitie van de ouders – en zijn letterlijk het kind van de rekening. Daar zit wat in. Aan de andere kant kan de nood

Geen van de partijen durft de stilte rond de werkweek te doorbreken. Vreemd, nu het gezin weer in het middelpunt van de belangstelling staat.

op een vergrijzende arbeidsmarkt niet ontkend worden en de talenten van vrouwen verdienen benutting en sociale waardering; ook op het werk. Ons wordt een vals dilemma voorgeschoteld, tussen terug naar het kostwinnersmodel of de vlucht naar voren in volledige arbeidsparticipatie voor beide ouders; tussen moeder thuis wachtend met de thee of het gesleep naar de crèche. Waarom zouden we niet beiden, werk en gezin, recht kunnen doen?

Om de combinatiedruk te verlichten en het krijgen van kinderen aantrekkelijker te maken zou de gemiddelde gewerkte tijd omlaag moeten. Om de emancipatie te voltooien zou die gewerkte tijd vervolgens beter verspreid moeten worden over man en vrouw. Dit kan alleen bereikt worden bij een algemene reductie van de werkweek, bijvoorbeeld naar 30 uur. Een 30-urige werkweek geeft lucht aan gezinnen, maakt daardoor het krijgen van kinderen aantrekkelijk en bevordert de gelijkwaardige arbeidsparticipatie van vrouwen.

Een van de manieren om dit in te voeren zou zijn door de werkdag te definiëren

als van negen uur 's morgens tot drie uur, in plaats van tot vijf uur 's middags. Schooltijden en werktijden lopen dan synchroon. Niet voltijdwerk of deeltijdwerk, maar 'kindertijdwerk'. Dit is geen utopie. Zo speelt de vacaturebank www.9tot3.nl reeds in op de behoefte van vooral moeders om alleen onder schooltijd te werken. Maar andere invullingen, zoals een collectieve vrije vrijdag of een per werknemer te bepalen vrije dag zijn ook mogelijk.

Kunnen mannen en vrouwen er niet zelf voor kiezen minder te gaan werken wanneer zij de verantwoordelijkheid krijgen voor het opvoeden van kinderen? Doen zij dat niet al? Deels is dat natuurlijk het geval – de vierdaagse werkweek wordt voorzichtig populairder. Maar dat 70 procent van de vrouwen in deeltijd werkt en slechts 15 procent van de mannen (en dat is vooral in de aanloop naar hun pensioen!), geeft te denken. Blijkbaar is de keuze voor velen niet zo gemakkelijk te maken, zelfs als de wil er wel is.

In veel organisaties ligt er een grote druk op individuele werknemers om zich te conformeren aan de fulltime-norm, op straffe van marginalisering. Elke individuele werknemer die meer thuis zou willen zijn kan hier individueel niets tegen beginnen, tenzij hij bereid is de consequenties te aanvaarden en van een carrière af te zien. Het is niet verwonderlijk dat mogelijkheden tot verlof vaak niet of marginaal worden benut. Alle bestaande regelingen die werknemers de mogelijkheid bieden om werktijd in te ruilen voor zorgtijd (zoals de levensloopregeling, ouderschaps- en zorgverlof), verlangen indirect dat de werknemer zichzelf vrijwillig op een zijspoor manoeuvreert. Het wettelijk recht op deeltijdwerk is weliswaar een stap vooruit maar lijdt uiteindelijk toch aan hetzelfde manco. Zoals een krantenkop het treffend verwoordde: 'Wie hogerop wil, moet geen papadag opnemen'.

Alleen het collectief en verplicht wijzigen van de norm kan deze patstelling doorbreken. De enige manier om uit het dilemma te komen is door de norm voor volwaardige arbeidsparticipatie (fulltime) zo te definiëren dat zij aansluit op het onderhouden van een gezin. Dat maakt het voor vrouwen mogelijk enerzijds kinderen te krijgen en anderzijds op voet van gelijkheid te concurreren met mannen op de arbeidsmarkt. En omgekeerd: het maakt het voor mannen mogelijk op voet van gelijkheid te concurreren met hun collega's en toch een bijdrage van betekenis te leveren aan de opvoeding van hun kinderen. Op die manier wordt een gelijk speelveld op de arbeidsmarkt gecreëerd ten gunste van het moderne gezin, waarin beide ouders willen werken, maar ook voldoende tijd hebben voor de zorg voor hun kinderen.

Wrevel

De 30-urige werkweek zal in het begin zeker wrevel opwekken, vooral onder werknemers die hechten aan hun 40-urige werkweek. En dan zijn er nog altijd de echte *workaholics* die hun praktijk van onbetaald overwerk kunnen en zullen doorzetten. Maar uiteindelijk zal de week van 30 uur in ons maatschappelijk ritme gaan zitten, net als de vrije zaterdag die in de jaren zestig van de vorige eeuw geleidelijk werd ingevoerd. Het vergt een cultuuromslag: op een gegeven moment weten we niet beter meer

Het zal een zekere cultuuromslag vergen, vergelijkbaar met de invoering van de vrije zaterdag in de jaren zestig. Maar met een werkweek van maximaal 30 uur voor mannen en vrouwen creëren we volgens filosoof Rutger Claassen de ideale omstandigheden om het eeuwige dilemma van kind of carrière nu eindelijk eens op te heffen.

Rutger Claassen